

SUKUPUOLEN
MONINAISUUDEN
OSAAMISKESKUS

Sateenkaarinuoret koulumaailmassa

Venla Suutari
Koulutusasiantuntija
8.2.2024

- Ihmisoikeus- ja kansalaisjärjestö
- Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden asiantuntija
- **Setan jäsenjärjestöt (50)** ovat itsenäisiä toimijoita, jotka mm. järjestävät vertaistoimintaa ja tekevät vaikuttamistyötä paikallisesti ja valtakunnallisesti
  - Paikalliset jäsenjärjestöt ja valtakunnalliset jäsenjärjestöt

SUKUPUOLEN MONINAISUUDEN OSAAMISKESKUS

KOMPETENSCENTRUM
FÖR KÖNSMÅNGFALD
GENDER DIVERSITY
& INTERSEX CENTRE
OF EXPERTISE

- Maksutonta psykososiaalista tukea transihmisille, intersukupuolisille, sukupuoltaan pohtiville ja heidän läheisilleen
  - Vertaisryhmätoiminta
  - Ammatillinen keskusteluapu
- Koulutusta sote- ja kasvatustaloyden ammattilaisille
- Omahoitomateriaalit

Luennon sisältö (45 min)

- Lyhyesti termeistä
- Tietoa sateenkaarinuorten hyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista tekijöistä
- Normien purkaminen & konkreettiset teot sateenkaarinuorten hyvinvoinnin edistämiseksi

Sateenkaarinuoret

Kouluterveyskysely 2023:

- Yläkouluikäisistä ja toisella asteella opiskelevista noin 15 % on muita kuin heteroita
- Yläkouluikäisistä ja toisella asteella opiskelevista noin 5 % on muita kuin cissukupuolisia

Moninainen joukko nuoria

- Kaikki moninaisuus ei tule esiin kyselyissä ja tilastoissa!

Myös muiden vähemmistöjen edustajia

Sukupuolen moninaisuus

”Sukupuoli on erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista koostuva jatkumo” (ETENE 2016)

- Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat

- Transihmiset

- Transsukupuoliset
    - Muunsukupuoliset
    - Transvestiitit

- Intersukupuoliset

Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus

- Määritellään usein ihastuksen kohteen sukupuolen perusteella: homo, lesbo, bi, pan, hetero
- Voidaan määritellä myös vetovoiman laadun kautta: aseksuaalisuuden ja aromanttisuuden kirjo
- Ihminen ei voi päättää kehen ihastuu, rakastuu tai tuntee vetovoimaa. Sitä ei voi myöskään ulkopuolelta muuttaa

Tärkeintä tietää...

Jokaisella on oikeus:

- Määritellä tai olla määrittämättä itsensä
  - Määritellä identiteetin sisältö
  - Muuttaa identiteettisanaa tai sen määrittelyä
  - Olla ns. kaapissa tai ulkona kaapista – älä ”outtaa”!
-
- **Tärkeitä kysymyksiä:**
    - Mitä se sinulle merkitsee?
    - **Mitä tarpeita siitä nousee?**

A photograph of two young boys with short, dark hair, smiling and talking to each other. They are positioned in front of a wall with a repeating pattern of blue and yellow floral motifs on a white background. The image has a dark, semi-transparent overlay, and white text is superimposed at the bottom.

**Tietoa sateenkaarinuorten
hyvinvoinnista ja alanvalinnoista**

Arjen hyvinvointiin ja turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä

Kouluterveyskysely 2023

- Sateenkaarinuorten hyvinvointi, terveys ja osallisuus heikompia lähes kaikilla tutkituilla osa-alueilla verrattuna cis- ja heteronuoriin
- Syitä terveys- ja hyvinvointieroille: moninaisuuden näkymättömyys, ympäristön luoma vähemmistöstressi sekä syrjinnän, väkivallan ja koulukiusaamisen yleisyys muihin nuoriin
- Voimavaroja ja hyvinvointia lisäävät tekijänä erityisesti kokemus hyväksytyksi tulemisesta omana itsenään erilaisissa arjen ympäristöissä (perheet, vertaisryhmät, koulun aikuiset)

Vähemmistöstressi

- Tietääkö kouluterveydenhuolto tarpeeksi sukupuolenkorjausprosessista, jotta minulle osataan kirjoittaa lähete transpolille?
- Olen muunsukupuolinen enkä voi käyttää tyttöjen tai poikien pukuhuonetta, missä käyn suihkussa liikuntatunnin jälkeen?
- Suostutaanko koulussa käyttämään itse valitsemaani nimeä, vaikka se ei olisi virallinen nimeni?
- Käytetäänkö koulussa homoa haukkumasanana?
- Uskallanko pitää kumppaniani kädestä koulun käytävillä?
- Voinko kertoa seksuaalisesta suuntautumisestani koulussa vai aletaanko minua kiusata?
- Onko koulussa sukupuolineutraaleita vessoja?
- Korjaanko muiden oletuksia minusta?
- Jos kohtaan syrjintää, puuttuuko opettaja tai rehtori siihen?

Alanvalintaan vaikuttavia asioita

- Sateenkaarinuoret saattavat tehdä alanvalintaa sen perusteella, vaikuttaako ala turvalliselta tai millaiset mielikuvat alasta on
- Sisäistetty itsesyrjintä: sateenkaarinuori on voinut sisäistää omia tulevaisuuden näkymään tai hyvinvointiaan haittaavia normeja
  - ”Voinko olla opettaja, vaikka olen homo?”
  - ”Voinko transsukupuolisena saada perheen?”
- Aina alavalintaa ei tehdä ala edellä
  - Nuori saattaa haluta omalta kotipaikkakunnalta pois isomman kaupungin perässä tai vaikean kotitilanteen takia oppilaitokseen, jossa on asuntola

Opinto-ohjauksessa huomioitavaa

- Sukupuolittunut oppilaanohjaus
  - Segregaatio opinnoissa
  - Segregaatio työelämässä
- Tärkeää, että kouluissa murretaan käsitystä sukupuolittuneista aloista ja tunnistetaan normeja, jotka vaikuttavat oppilaanohjaukseen tai alanvalintaan
  - Nuorten tulisi saada tehdä valinnat mielenkiinnonkohteiden perusteella

Käytännön vinkit sensitiiviseen työskentelyyn

Normien tunnistaminen ja haastaminen

- **Binäärinormi, sukupuolinormit ja kehonormit**
  - ”Sukupuolia on kaksi ja ne ovat toisilleen vastakkaisia”
  - ”Sukupuolesta seuraa tiettyjä ominaisuuksia”
  - ”Kehonpiirteet määrittävät sukupuolen”, ”Sukupuoleen kuuluvat tietyt kehonpiirteet”
- **Heteronormi**
  - Heterous on oletettu ja toivottu seksuaalinen suuntautuminen
  - ”Ei-heterous on poikkeavaa, outoa, sairasta, syntiä”
- **Suhde- ja perhenormit**
  - ”Kahdenkeskinen monogaminen parisuhde ja ydinperhe on kaikkien tavoite”

Sukupuolitietoinen työote

- Sukupuolitietoisuus/-sensiitivisyys auttaa näkemään ihmisen kokonaisena, ei (vain) jonkin sukupuolen edustajana
- Sukupuolitietoinen opo osaa haastaa normeja!
- Taitoa:
  - Tunnistaa ja muokata oman työn sukupuolittuneita käytäntöjä
  - Tunnistaa, milloin sukupuolella on merkitystä ja milloin ei
  - Tukea nuoria positiivisissa sukupuolen ilmaisun tavoissa
  - Tukea yhteisöä sukupuolinormien laajentamisessa ja purkamisessa

Moninaisuuden huomioiva kielenkäyttö 1/2

- **Sukupuolineutraali** kielenkäyttö on hyvä askel eteenpäin, **moninaisuuden esille tuova** usein vielä parempi
  - Tyttö/poikaystävä vs kumppani
  - Muut **sukupuolittavat sanat**: tiedosta, jotta et sukupuolita väärin (esim. sukulaissanat: äiti, isä, tytär, veli, jne.)
- Ihmisen sukupuolta ei voi päätellä ulkopäin -> välttä sukupuolittavaa kieltä kohtaamisissa -> ”Poikien vessa on käytävässä oikealla” vs ”Vessat ovat oikealla ja vasemmalla”

Moninaisuuden huomioiva kielenkäyttö 2/2

- **Nimi:** Itse valitun nimen käyttö koulussa, kotona, ystäväpiirissä ja töissä tutkimusten mukaan vähentää masennusta, itsemurha-ajatuksia ja itsemurhayrityksiä
- Kuulostelee ja käytä nuoren itse käyttämiä termejä. Voit myös kysyä suoraan, mitä sanoja tämä toivoo käytettävän.
- Jos et tiedä, **kysy** – älä oletta!
- Vuorovaikutusta ei tarvitse pelätä väärin termien käytön vuoksi – viestin hyvän- tai pahantahtoisuus on tunnistettavissa muusta
- Voi myös pahoitellen kertoa, ettei tunne termejä ja pyytää korjaamaan, jos virheitä tapahtuu

Rakenteet kunnossa

- Lomakkeissa/kyselyissä ym. on sukupuoli vaihtoehto ”muu”
- Oppilaitoksessa on sukupuolineutraaleja vessoja
- Puheessa ja ryhmäjäoissa ei sukupuoliteta turhaan
- Kielten tunneilla kysytään käytettävä pronomini
- Nimen muuttaminen Wilmassa (tms.) ja sähköpostiosoitteessa on helppoa
- Syrjintään, häirintään ja kiusaamiseen puuttumiselle on yhteiset pelisäännöt – oppilaan tulee voida ennakoida, mitä tulee tapahtumaan

WC:t ja pukuhuoneet

- Inklusiivisin ratkaisu on tarjota **sukupuolittamattomia** wc-tiloja ja wc-tiloja erikseen miehille ja naisille
  - Jokaisen tulee voida käyttää itselleen turvallisimmalta tuntuvaan wc-tilaan
- Pukuhuonetilojen käytössä ensisijaista on sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren oma toive ja yksityisyyden suojaaminen
- Vaihtoehtoja **mm.**
  - Oman sukupuoli-identiteetin mukaisen pukuhuoneen käyttäminen
  - Yhteisen pukuhuoneen käyttäminen ennen muita/muiden jälkeen (+ lupa myöhästyä tunnilta tai käyttää välitunti pukeutumiseen ja peseytymiseen!)

Valitun nimen käyttö koulussa

- Oma **kutsumanimi** tulee voida valita itse
  - Mikään laki ei velvoita käyttämään opetustilanteissa nuoren virallista nimeä!
  - Wilmassa ja muissa järjestelmissä on mahdollista muuttaa/lisätä kutsumanimi – tarvittaessa järjestelmänvalvojan oikeuksilla
- **Virallisen nimen** voi muuttaa 15-vuotiaana omalla ilmoituksella Digi- ja väestötietovirastoon
- Nuoren kanssa voi keskustella siitä, millaisissa tilanteissa virallisen nimen käyttö on välttämätöntä (esim. tietyt asiakirjat, tunnistautuminen) ja miten siitä koituvaa haittaa voidaan minimoida

Juridinen sukupuoli

- Juridisen sukupuolen ei tarvitse juurikaan näkyä koulun arjessa – nuorille on voitava perustella, milloin sen käyttäminen on tarpeen
- **Juridisen sukupuolimerkinnän muuttaminen** on mahdollista 18 vuotta täyttäneille jättämällä hakemuksen Digi- ja väestötietovirastoon
- Aiemmalla nimellä ja henkilötunnuksella myönnetty **todistukset** ja muut asiakirjat on oikeus saada **uudella nimellä ja hetulla** – asiakirjasta ei saa ilmetä (edes epäsuorasti), että henkilön juridinen sukupuoli on muuttunut!

Lopuksi...

- Jos Kun oletat, olet moninaisuus!
- Muista mahdollisuutesi olla luottoaikuinen sateenkaarinuorelle
  - Ota nuoren identiteetin todesta ja merkityksellisenä
  - Ota nuoren huolet ja pelot todesta
- Et voi muuttaa lapsen tai nuoren kokemusta, mutta voit vaikuttaa siihen, onko kokemus positiivinen vai negatiivinen
- Ota kaikki kiusaamis-, häirintä- ja syrjintäepäilyt todesta
- Pienillä teoilla ja sanoilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia
- Olet asiantunteva ammattilainen – anna sen näkyä!

Nuoren ohjaaminen tuen pariin

- Sukupuoliristiriitaa kokeva ja/tai transitiota toivova nuori
  - hakemaan lähetettä transpolille (esim. perusterveydenhuollon kautta)
  - lähete pitää saada pyynnöstä – vain transpolilla oikeus tutkia ja diagnosoida!
  - Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus tarjoaa tukea transihmisille, intersukupuolisille, sukupuoltaan pohtiville ja läheisille:
www.sukupuolenosaamiskeskus.fi
- Oma identiteettiään pohtiva nuori
  - Sinuiksi – tuki- ja neuvontapalvelu <https://www.sinuiksi.fi/>
- Perhesuhteiden haasteissa
  - Sateenkaarijärjestöjen Perhesuhdekeskus <https://www.perhesuhdekeskus.fi>
- Setan jäsenjärjestöjen paikalliset vertaisryhmät
<https://seta.fi/jarjesto/jasenjarjestot/>

Yhteystiedot

**Koulutusasiantuntija
Venla Suutari**

venla.suutari@seta.fi
050 355 8384

SUKUPUOLEN
MONINAISUUDEN
OSAAMISKESKUS